

Fråga om en socialnämnds skyldighet att göra en polisanmälan om misstänkt sexuellt övergrepp mot barn

Bakgrund

Den 16 september 2009 besökte en man (AA) Psykiatriska kliniken i Ängelholm, Region Skåne. I AA:s journal antecknades bl.a. att han var rädd för att det hade förekommit ”någon form av sexuell aktivitet mellan honom och dottern”.

I en anmälan, som kom in till socialtjänsten i Åstorps kommun den 5 oktober 2009, anförde en läkare vid psykiatriska kliniken bl.a. att det hade framkommit misstankar om att AA:s dotter (BB), född 1993, inte mår bra och att hon kunde behöva hjälp från socialtjänsten. Till anmälan fogades den nyss nämnda journalanteckningen.

Socialtjänsten inledde en utredning i anledning av anmälan.

I mars 2010 gjorde BB och hennes syster en polisanmälan om att deras far hade förgripit sig sexuellt på BB.

Den 7 maj 2010 dömde Helsingborgs tingsrätt AA för våldtäkt mot barn till fängelse i två år och sex månader. AA överklagade domen till Hovrätten över Skåne och Blekinge. Genom en dom den 9 juli 2010 ändrade hovrätten tingsrättens domslut bl.a. på det sättet att fängelsestraffets längd bestämdes till två år.

Anmälan

I en anmälan till JO begärde CC, med hänvisning till en bifogad tidningsartikel, att JO skulle granska ”varför psykiatrin och de sociala myndigheterna inte gjorde polisanmälan och om de skäl som anges var godtagbara för underlåtenhet att göra anmälan”. CC anförde även att polisens agerande i ärendet skulle granskas om JO ansåg att ”det var nödvändigt”.

Utredning

Inledningsvis inhämtades vissa handlingar från medborgarförvaltningen i Åstorps kommun. I samband med detta kom socialsekreteraren DD in med en skrivelse med rubriken ”Komplettering till journalanteckningarna”. Hon anförde bl.a. följande.

Undertecknad försöker nå polis på familjevård för att diskutera hur ärendet skall handläggas. Lyckas ej nå dem utan söker Barnahus i Helsingborg för konsultation. Konsultation förs med Barnahus vid flertal tillfällen per telefon under november till januari.

2010-03-31 har vi möte på Barnahus där polis, åklagare, personal från Barnahus och socialtjänst närvarar.

— — —

Samtal med flicka och mamma där mamma berättar kring händelsen och flickan bekräftar vad mamma berättar. Bedömning görs att flickan är skyddad hos modern. Ärendet diskuteras i gruppen och vi gör bedömningen att [BB] är i behov av stöd i första hand. Polisanmälan diskuteras med [BB] som inte vill medverka i en polisanmälan. [BB] får information om att polisanmälan kan göras senare och vi bedömer att hon är i behov av stöd och skickar därför remiss till BuP.

Medborgarnämnden i Åstorps kommun anmodades därefter att inkomma med utredning och yttrande över vad CC hade framfört i sin anmälan till JO såvitt avsåg socialtjänstens agerande.

I sitt remissvar anförde nämnden följande.

Aktuell fråga:

Varför sociala myndigheten inte har polisanmält sexuella övergrepp mot barn.

Ärendet och ärendets gång:

Ärendet blir aktuellt i samband med att det inkommer en anmälan från vuxenpsykiatrien där fadern berättat att han tror att han har förgripit sig på dottern i sömnen. Bedömning som görs är att kalla modern och dottern för att bedöma kring skyddsbehov. Olika försök till att få kontakt med [BB] tillsammans med modern gjordes. Samt samråd med Barnahus i Helsingborg.

Handläggare träffar [BB] tillsammans med modern. I samtalet framkommer att [BB] varit utsatt av fadern men att hon i nuläget var skyddad genom boende hos modern. Flickan vill inte prata om händelsen och bedömning görs att avvakta pga flickans mående.

Uppföljning och ny bedömning sker efter någon månad. [BB] är fortfarande mycket tystlåten. Vill inte att saken ska polisanmälas, hotar om att inte säga något. Bedömning görs att [BB] är skyddad genom boende hos modern och att polisanmälan kan avvaktas, då flickan är i behov av stöd i sin situation. Informerar flickan om att polisanmälan kan göras vid senare tillfälle. Remiss skickas till BuP för samtalskontakt.

I samband med att [BB] flyttar till system polisanmäler systemen och [BB] övergreppet. Framkommer i samtal att modern ej kunnat skydda och beslut tas att [BB] jourhemsplaceras hos systemen i avvaktan på att utredning färdigställs.

Bedömning

Under utredningens gång har flera bedömningar gjorts utifrån flickans mående. Flickan har varit tydlig med att hon inte har velat prata om händelsen och absolut inte göra någon polisanmälan. Andra saker som hänt familjen har även invägs i bedömningen. Bedömningen har hela tiden varit att [BB:s] mående stått i fokus. Bedömningen har därför varit att fokusera på att stötta familjen och hjälpa dem få kontakt för samtal och behandling av sitt psykiska mående.

Medborgarförvaltningen gav in en kopia av utredningen rörande BB.

JO hade tillgång till delar av Helsingborgs tingsrätts dom den 7 maj 2010 i mål nr B 1509-10 och Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 9 juli 2010 i mål nr B 1413-10.

I ett beslut den 30 maj 2011 anförde *JO Wiklund* följande.

Bedömning

Rättsliga utgångspunkter

Socialtjänsten har att arbeta med utgångspunkt från reglerna i socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Av 5 kap. 1 § SoL framgår att socialnämnden ska verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Enligt 11 kap. 1 § SoL ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden. Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter (14 kap. 1 § första och andra stycket SoL).

Anmälningssplikten förutsätter inte att det är klarlagt att nämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Även uppgifter som är svårbedömda eller obestyrkta ska anmälas, om de tyder på att ett barn kan vara i behov av stöd och hjälp från socialnämndens sida. Det ankommer därefter på socialnämnden att undersöka vilken grund som kan finnas för uppgiften och utreda det eventuella behovet av åtgärder.

Enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, gäller sekretess inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Av 10 kap. 21 § OSL framgår emellertid att den s.k. socialtjänstsekretessen inte hindrar att uppgift som angår misstankar om vissa brott mot barn lämnas till en åklagarmyndighet eller en polismyndighet. De brott som avses är brott mot liv och hälsa i 3 kap. brottsbalken, brott mot frihet och frid i 4 kap. brottsbalken och sexualbrott i 6 kap. brottsbalken samt brott mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:12) om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga sägs bl.a. följande: Misstanke om brott mot barn enligt 3, 4 och 6 kapitlet brottsbalken bör, om det är till barnets bästa, skyndsamt polisanmälas. Om det är oklart om polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras. Om en anmälan om ett misstänkt brott mot ett barn kommer in till socialnämnden och den misstänkte finns inom familjen, bör nämnden samråda med polis eller åklagare innan vårdnadshavaren underrättas om

att en utredning inleds. Om en polisanmälan inte gjorts, bör motiveringen till detta ställningstagande framgå av dokumentationen.

Ett viktigt skäl att göra polisanmälan vid misstanke om brott av det aktuella slaget är att man därigenom kan bidra till att skydda barnet. Ett annat skäl är att man i regel först genom en anmälan kan få till stånd en tillförlitlig utredning angående brottet. En sådan utredning kan många gånger vara en nödvändig förutsättning för att socialtjänsten ska kunna ta ställning till om misstankarna motiverar åtgärder till skydd och hjälp för barnet.

Det ligger också i den misstänktes intresse att utredningen sköts professionellt, dvs. av myndigheter som har till uppgift att utreda och beivra brott. Socialtjänsten bör därför inte göra någon mer omfattande utredning innan det tas ställning till om polisanmälan bör göras. Om socialtjänsten på egen hand försöker utreda ett misstänkt brott mot barn kan det för övrigt leda till att polisens utredning fördröjs och därigenom försvåras.

Riskerna med att avvakta med att polisanmäla ett övergrepp mot barn kan vara bl.a. att osäkerhet skapas runt utredningsförfarandet, att den misstänkte och familjen hinner bygga upp ett försvar före polisförhören eller att familjen sluter sig. Det finns i så fall stor risk för att en tillfredsställande social utredning, barnpsykiatrisk utredning eller brottsutredning inte går att genomföra.

I flertalet kommuner finns i dag ett nära samarbete mellan bl.a. polis, åklagare, socialtjänst och hälso- och sjukvård vad gäller handläggningsrutiner m.m. kring övergrepp mot barn, s.k. samrådsgrupper. Genom denna ordning kan myndigheterna samordna och avgränsa sina åtgärder i inledningsskedet så att de inte hindrar eller försvårar varandras utredning samt medverkar till att respektive myndighets utredning genomförs så snabbt och skonsamt som möjligt för alla i familjen (jfr 5 kap. 1 a § SoL).

Socialtjänstens underlåtenhet att göra en polisanmälan

Flera frågor har aktualiserats i detta ärende. Jag har dock funnit skäl att begränsa mig till socialtjänstens handläggning av frågan om en polisanmälan skulle göras från myndighetens sida. I den delen framgår följande av socialtjänstens dokumentation.

En socialsekreterare kontaktade den 6 oktober 2009 BB:s mor i anledning av den anmälan som psykiatrien dagen innan hade gjort till socialtjänsten. Modern berättade att BB nu bodde hemma hos henne, att hon var orolig för BB och att hon ansåg att dottern behövde någon att prata med. Samma dag inledde socialtjänsten en utredning och handläggaren försökte få kontakt med polisen för att diskutera ärendets handläggning.

Efter flera försök att få kontakt med BB och modern samtalade handläggaren med dem den 11 november 2009. I BB:s journal antecknades följande.

Mamma beskriver övergreppet som skett och [BB] bekräftar att det gått till så som mamma berättar. [BB] vill inte själv prata om det, tycker det är jobbigt. Får tel.nr till

BUP i Helsingborg då [BB] kommer att skrivas i [— —] hos mamma. [BB] kommer inte att ha något umgänge med pappa, pappa propsar inte heller på.

Socialtjänsten kallade i mitten av januari 2010 BB till ett möte i början av februari. BB avbokade mötet på grund av sjukdom. Nytt möte bestämdes till den 16 februari. Dagen efter mötet skickades en remiss till Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) i Helsingborg.

Polisen kontaktade socialtjänsten den 10 mars 2010 och meddelade att BB, tillsammans med sin syster, hade gjort en polisanmälan angående övergreppet och att fadern var anhållen.

När socialtjänsten får kännedom om att ett barn kan ha blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp av en förälder ska myndigheten utan dröjsmål ta ställning till bl.a. om det ska göras en polisanmälan. Det finns inte någon lagstadgad skyldighet för socialtjänsten att anmäla brott till polisen och frågan om en anmälan ska göras är beroende av vad som är bäst för barnet. Vid ställningstagandet till om en polisanmälan ska göras bör socialtjänsten ta hänsyn till bl.a. den unges behov av skydd, brottets svårighetsgrad, vilken relation den unge har till den misstänkte gärningsmannen och hur den unge skulle reagera om en anmälan gjordes. Rent allmänt måste det anses föreligga en presumtion för att socialtjänsten ska göra en polisanmälan vid misstanke om att ett litet barn har blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp. När det gäller övergrepp mot barn i de övre tonåren är frågan inte lika enkel att besvara. Att den unge är negativt inställd till en polisanmälan utgör inte alltid skäl för socialtjänsten att underlåta att göra en anmälan. Socialtjänsten måste under alla förhållanden göra en egen bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Socialtjänsten synes inte i samband med samtalet den 11 november 2009 ha frågat BB, som då var nyss fyllda 16 år, hur hon ställde sig till en eventuell polisanmälan från socialtjänstens sida. Det finns i vart fall inte någon anteckning om detta i journalen. Handläggaren har till JO uppgett att frågan diskuterades med BB och att hon inte ville ”medverka i en polisanmälan”. Det är oklart när denna diskussion fördes men nämndens remissvar tyder på att socialtjänsten först någon eller några månader efter samtalet den 11 november 2009 frågade efter BB:s inställning till en polisanmälan.

Av dokumentationen i ärendet rörande BB går det alltså inte att utläsa när socialtjänsten efterfrågade hennes inställning till en polisanmälan. Det förefaller dock ha skett först i mitten av februari 2010. Det framgår inte heller vilka närmare överväganden som socialtjänsten därefter gjorde i frågan. Detta är anmärkningsvärt, särskilt då det rörde sig om misstanke om ett så allvarligt brott som våldtäkt mot barn. Socialtjänsten förtjänar kritik för dessa brister i handläggningen.

Det anförda innebär inte något ställningstagande från min sida i frågan om socialtjänsten borde ha gjort en polisanmälan eller inte. För att kunna ta ställning till den saken krävs ytterligare kännedom om förhållandena i det enskilda fallet. JO

är återhållsam med att uttala sig om bedömningsfrågor och jag har därför inte funnit skäl att utreda saken vidare.

Vad som i övrigt har kommit fram föranleder inte något uttalande från min sida.